

PRINSIPPER FOR PRAKTISK BYGNINGSVERN

Bevaringsverdige bygg har som regel kvaliteter som er sjeldne i nybygde hus. Det er viktig at alle som deltar i istandsettingsprosjekt gjøres bevisst på denne kvaliteten, slik at den kan bevares.

Bevaringsverdige kvaliteter kan dreie seg om materialbruk og håndverksutførelse, eller at bygget er et viktig miljøelement og bærer av historie. Ved å forholde seg til retningslinjer for antikvarisk istandsetting kan en tilføre bygningen nye kvaliteter som økt komfort, større brukervennlighet eller bedre teknisk standard uten at dette går på for stor bekostning av verneverdien. Følgende er sentrale prinsipper for praktisk bygningsvern:

Tenk og spør før du handler. Ta kontakt med folk som har kunnskap om den typen bygning det gjelder. Bruk kommunens rådgiver i kulturminnevern, Akershus bygningsvernssenter, rådgivere for nyere tids kulturminner i Akershus fylkeskommune og/eller snakk med andre som har erfaring med istandsetting av gamle hus.

Skift minst mulig. Bytter du ut huset del for del forsvinner husets kvaliteter gradvis. Original er bedre enn kopi.

Vedlikehold er bedre enn reparasjon. Reparasjon er bedre enn utskifting.

Tak. Bruk taktekking tilsvarende opprinnelig. I Ullensaker har de fleste hus tradisjonelt vært tekket med rød tegl. Enkelte uthus har bare hatt bordkledning. Etter 1900 har mange uthus blitt tekket med sinkede blikkplater. I vårt område hører ikke svart stein hjemme på bygninger bygd før 1980. Bruk ordinære vindskier med toppbord.

Piper. Rød tegl har vært det tradisjonelle materialet i piper i vårt område. Pipene har vært utstyrt med en utkraging mot taket, og en krage øverst. Unngå store blikkbeslag som dekker hele eller store deler av pipa.

Takrenner. Ullensaker har hatt mange gode blikkenslagere. Takrenner på eldre hus bør utformes i sink, alternativt i forsinket blikk eller aluminium. Nedløpsrørene bør ha klare knekker i stedet for de mer moderne bøyene. Dersom det er spesielle typer utforming ved utløp eller ved overgangen mellom renner og nedløp, bør dette tas vare på. Kopi er også her nest beste løsning.

Vegger. De fleste bolighus bygd etter 1750 har i vårt område vært panelt. Frem til ca 1930 var all panel på beboelseshus høvlet. Behold gammel panel så langt det er mulig, skift bare det som må skiftes. Hvis du må skifte panel, bruk høvlet panel på bolighus fra før 1930.

Maling. Bruk tradisjonelle malingstyper. Moderne linoljemaling produsert på riktig måte gir det rette inntrykket og sitter bedre enn moderne malingstyper på eldre malte paneler og på ny høvlet panel. Bruk gjerne komposisjonsmaling på uthus – den er billig, av god kvalitet og krever minimalt med arbeid ved seinere maling. Mal i bygningens opprinnelige farger eller i farger som passer inn med husets karakter og historie.

Vinduer. Vinduene har stor betydning for husets utseende. De fleste eldre vinduer er av meget god kvalitet. Istandsatte eldre vinduer med gode varevinduer vil ha like god eller bedre isolasjonsverdi enn nyere vinduer. Eldre hus skal ha vinduer med ekte gjennomgående sprosser og kittfals. Dersom vinduene må skiftes, få laget kopier av de gamle eller av en type som bilder kan dokumentere at har vært i bygningen. Unngå løse sprosser, lufteventiler i karmen og rammeverk som er tykkere enn originalt.

Dører. Ta vare på opprinnelige dører så langt som det er mulig, de kan repareres. Dersom dører må skiftes, få laget kopier av de gamle eller av en type som bilder kan dokumentere at har vært i bygningen. På eldre bolighus i dette området har ytterdørene slått innover.

Vær smart. Vis gjennom de valgene du tar at du er stolt av bygningens historie, og at du er bevisst de innebygde kvalitetene. Det vil ofte være lønnsomt, både på kort og på lang sikt, å ta vare på de originale delene i huset.

Vær miljøbevisst. Eldre tradisjonelle løsninger og materialer er nesten alltid mer miljøvennlige enn nyere. Å gjenbruke husets originale bygningsdeler vil alltid være mer miljøvennlig enn å skifte til nye.

Velg de rette folkene. Når du kjøper inn råd eller håndverkstjenester, bruk folk som har erfaring med eldre bygninger. Hent helst inn referanser, og sjekk disse.

Det finnes flere nettsteder med gode råd og tips for praktisk bygningsvern, blant annet:

- **Gamle trehus** <http://www.gamletrehus.no/>
- **Bygg og bevar** <http://www.byggogbevar.no/>
- **Tak og piper** <http://teglverk.no/>
- **Riksantikvarens** informasjonsark og brosjyrer:
<http://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Publikasjoner/Informasjonsark-og-brosjyrer>

Aktuelle aktører i kulturminnevernet er:

- **Akershus bygningsvern**senter utfører befaringer, tilstandsvurderinger og anbefalinger til tiltak. <http://mia.no/akershusbyggningsvern/senter/om>
- **Ullensaker kommune** v/rådgiver i kulturminnevern bistår med befaring, tilstandsvurdering og hjelp til utforming av søknad om tilskudd. Har også oversikt over håndverkere med erfaring innen antikvarisk istandsetting.
- **Fortidsminneforeningen** arrangerer kurs m.m. i praktisk bygningsvern.
<http://fortidsminneforeningen.no/>

Litteratur. Det er relativt lite litteratur som tar for seg bygningstradisjoner på Romerike og istandsettingen av disse husene. Her er det likevel mye nyttig å lese:

Om bygningsvern og istandsetting:

T.Drange, H.O. Aanensen og J. Brønne
Gamle trehus. Historikk, reparasjon og vedlikehold. Universitetsforlaget 1992.

Hidemark, Ove
Så renoveras torp och gårdar. Ica byggförlag, 2006.

Rønnevig, Else
Gamle trehus. Vern, valg og muligheter. Aschehoug, Oslo 2004.

Fortidsminneforeningens "Gode råd". Hefter om forskjellige emner som "Hus og stil", "Om tak på eldre hus", "Yttervegger i eldre hus" m.m. Skaffes hos Fortidsminneforeningen i Oslo.

Om byggeskikk og om hus på Romerike:

Christensen, Arne Lie
Den norske byggeskikken. Hus og bolig på landsbygda fra middelalderen til vår egen tid. Pax, Oslo 1995.

Midttun, Gisle
Norske bygder, Romerike. Oslo, 1932

Jan E. Horgen, Lene Skovholt, Håkon Tysdal og Kari Westbye (red.)
Romerike i barokk og rokokko: 1600- og 1700-tallet. Romerike historielags årbok XXI. Skedsmo, 2006

Nesten, H. (red.)

Ullensaker – En bygdebok. Bind 1-3. Jessheim 1927, 1949 og 1951

Knut Dørum, Ulf Grøndahl, Aage Lunde og Guro Nordby (red.)

Bygdebøker for Ullensaker. Bind 1-4. Jessheim 1997, 1989, 1988 og 1995

Sanner, Egil

Byggeskikken i Ullensaker. Hovedoppgave i historie, Oslo 1952